

ТЕМАТИЧНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НОВАТА СПОРТНА ЛЕКСИКА В БЪЛГАРСКИ И ЧЕШКИ

Днес спортът не е само специална професионална дейност или упражняване на физическа дейност за поддържане на добро здраве, а придобива значимост и като общокултурно явление. Физическата активност е задължителна част от ежедневието на всеки съвременен човек, а тези, които не практикуват спортни занимания, често изпитват проблеми да се впишат в обществото, като понякога дори биват маргинализирани единствено поради този факт.

Макар и възникнали в конкретна страна, съответни спортове бързо разширяват популярността си в световен мащаб. Това важи и за отдавна съществуващи (в някои случаи дори древни) етноспецифични спортове, които в съвременността се популяризират извън обществото, където са възникнали (като *муай тай*, *шивари*, *драконови лодки* и др.), и придобиват международна известност. Това явление се дължи в значителна степен на глобализацията, която обхваща всички сфери на съвременното общество, включително и спортните занимания, и обуславя засилването на интернационализационните процеси в областта на спортната лексика (Колковска, Благоева 2012; Колев 2015а, 2015б).

Тук ще бъде разгледана новата лексика от областта на спорта, навлязла в българския и в чешкия език от края на ХХ в. насам, с оглед на нейното тематично разпределение. И в двата езика се обособяват различни тематични групи и подгрупи нови названия, свързани със спортната дейност¹. Най-важните от тях са следните:

1. ТЕМАТИЧНА ГРУПА ВИДОВЕ СПОРТОВЕ И СПОРТНИ ИГРИ

1.1. Екстремни спортове

Екстремните спортове се отличават с голямо разнообразие, но това, което ги обединява, е наличието на рискови фактори при тяхното упражняване, чрез които се достигат високи адреналинови нива в организма на практикуващия. Тези фактори са свързани с високата техническа сложност на спорта, с практикуването му при нетипични (географски, метеорологични и пр.) условия или върху трудни терени, с изискване за висока концентрация и пълно отдаване от страна на състезателя. За разлика от повечето традиционни спортове тук е важно не толкова постигането на високи спортни резултати и победа в някакво състезание, колкото самото екстремно преживяване, свързано с преодоляване на опасностите и справянето с предизвикателствата.

¹ Някои от тези тематични групи са коментирани и от Цв. Георгиева (Георгиева 2014) и И. Танева (Танева 2011).

Като примери за названия на нови екстремни спортове може да се посочат следните неологизми: бълг. *сървайвъл*, чеш. *survival*; бълг. *сноускут*, чеш. *snowscoot*; бълг. *байктрайъл*, чеш. *biketrial*; бълг. *бодисърфинг*, чеш. *body surfing*; бълг. *бънджи*, *бънджиджъмтинг*, чеш. *bungee jumping, bungy jumping*; бълг. *хелибординг*, чеш. *heliboarding, heliobording*; бълг. *слаклайн*, чеш. *slackline*; бълг. *флайбординг*, чеш. *flyboarding*; бълг. *тарзанинг*, чеш. *tarzaning*.

Родовото название за този тип спортове – *екстремен спорт* (с варианти *адреналинов спорт*, *екшън спорт*) – също е с неологичен характер (РНДБЕ 2010: 168).

Названията на съществуващи стилове в някои нови екстремни спортове образуват отделни подгрупи в състава на разглежданата тематична група. Така например новият спорт *слаклайн* (който представлява ходене и изпълняване на трикове по въже, което не е здраво опънато между двете крепящи основи, а е по-свободно пуснато и разтегливо) обединява стилове като *триклайн* (чеш. *trickline*) (при който въжето е опънато ниско над земята, което позволява изпълняването на по-разнообразни трикове), *аквалайн* (чеш. *aqualine*) (при който въжето е опънато над басейн, езеро или река, понякога между две лодки), *хайлайн* (чеш. *highline*) (който се изпълнява на голяма височина), *йога слаклайн* (при който върху въжето се изпълняват пози от йогата), *градски слаклайн* (*урбанлайн*) (чеш. *urbanline*) (който се практикува в паркове или по улиците на града) и др. Приведените названия се обединяват в отделна тематична подгрупа.

1.2. Нови разновидности на традиционни спортове според мястото на упражняването им

Част от традиционно познатите колективни спортове като баскетбол, хокей, футбол и др., както и някои по-нови спортни дисциплини (колективни или индивидуални), може да се упражняват не на обичайното място (зала, терен, пързалка или др.), а в нетипични условия (на улицата, на плажа, във или под вода). Във връзка с това се обособяват съответни нови разновидности на тези спортове.

1.2.1. Улични разновидности на спортове

Тук се отнасят нови разновидности на традиционни колективни спортове като баскетбол, хокей, футбол и др., които се упражняват в нетипични условия в градското пространство (на улицата). Срв. названията: бълг. *стрийтбол*, чеш. *streetball*; бълг. *уличен футбол*, *стрийт футбол*, чеш. *streetfotbal, street fotbal, uliční fotbal, pouliční fotbal*; бълг. *стрийт хокей*, чеш. *streethokej, street-hokej, street hokej*.

Сравнително новият спорт фитнес (с вариантно название *уъркаут*) също получава улична разновидност, назовавана с неологизмите: бълг. *уличен фитнес*, *стрийт фитнес*, *стрийт уъркаут*, чеш. *street fitness, street workout, uliční trenažing*. При упражняването на уличния фитнес вместо традиционните уреди в специална зала се използват специални съоръжения в обособена площадка в парк, на улица и под.

1.2.2. Плажни разновидности на спортове

Тук се отнасят най-вече неологизми, назоваващи нови разновидности на колективни игри с топка като волейбол, хандбал, футбол, упражнявани на плажа или върху специално пригодена площадка с пясък: бълг. *бийчволей, плажен волейбол*, чеш. *beachvolejbal, plážový volejbal*; бълг. *плажен футбол*, чеш. *beachfotbal, plážový fotbal, beach soccer*; бълг. *плажен хандбал*, чеш. *beachhandball, plážová házená, plážovka*; бълг. *плажен тенис*, чеш. *plážový tenis, beachtenis*.

1.2.3. Водни разновидности на спортове

Тези разновидности на дадени спортни дисциплини, както личи от названието им, се практикуват във или под вода – в басейн. Те възникват преди всичко като форма на забавление и начин за поддържане на добра физическа форма. Към тази тематична група се отнасят названия като: бълг. *аквафитнес*, чеш. *akvafitness, aquafitness*; бълг. *подводен хокей (октопуш)*, чеш. *podvodní hokej (octopush)*; бълг. *подводно ръгби*, чеш. *podvodní rugby*; бълг. *подводен футбол*, чеш. *podvodní fotbal*.

Редица от съответните варианти на класически спортове вече са се обособили като самостоятелни дисциплини с професионален характер, а не само за забавление.

Въпреки че става дума за разновидности на основните, „тителарните“ спортни дисциплини, при повечето от разглеждания тип нови спортове (най-вече колективните) има множество разлики спрямо традиционния им вариант – променени са не само мястото и условията на практикуване, но и правилата на игрите. Например плажният волейбол се играе до 2 от 3 гейма, с двама души в отбора, докато в класическия волейбол геймовете са 3 от 5 и състезателите в един отбор са шестима; различия има също в размерите на игралното поле. В някои случаи не са еднакви и уредите, които се използват, например плажният тенис се играе със специална малка дървена ракета, а не с традиционната ракета за тенис.

1.3. Етноспецифични спортове

Като етноспецифични се разглеждат спортове, които са традиционни за съответна страна или народ. В повечето случаи става дума за отдавна възникнали (дори древни) спортни практики, които обаче едва в наши дни получават широко разпространение извън етнокултурата, в която са възникнали. За обществата извън съответната етнокултура (включително за българското и чешкото) тези спортове са нови (съответно техните названия се отнасят към неологичната лексика).

Основен дял сред етноспецифичните спортни дисциплини с международно разпространение заемат някои традиционни азиатски спортове, част от които са с характер на бойно изкуство (бълг. *драконови лодки*, чеш. *dračí lodě*; бълг. *муай тай*, чеш. *muay thai*; бълг. *шотокан*, чеш. *šótókan, shotokan*; бълг. *шудо*, чеш. *šuto, šu to, šuto uke*; бълг. *кендо*, чеш. *kendo*; бълг. *тай чи, тай чи чуан*, чеш. *tai či, tchaj ti*). По-редки са случаите на популяризиране на традиционни етноспецифични спортове извън азиатските, например *капоейра* (чеш.

capoeira) (с произход от Бразилия), *петанка* (чеш. *pétanque*) (спорт, водещ началото си от Франция), някои спортове с участие на животни (вж. по-долу) като *скиджоринг* (чеш. *skijöring, skijoring*) (с произход от Норвегия) и др.

1.4. Спортове, упражнявани в градска среда

Докато за някои спортни занимания са необходими специални терени, уреди, екипировка и т.н., съществуват и спортни практики, при които това, от което практикуващият има нужда, са малко място и свободно време. Те могат да се изпълняват в града, като преобладаваща тук е забавната им функция, а не толкова физическите характеристики и умения на спортиста, т.е. могат да бъдат практикувани от почти всеки с достатъчно желание и смелост да опита нови преживявания. Такива спортове са бълг. *скейтинг, скейтбординг*, чеш. *skating, skateboarding*; бълг. *фриран, фриърн*, чеш. *freerun* (преодоляване на препятствия в градска среда чрез използването на елементи от акробатиката); бълг. *паркур*, чеш. *parkour* и др.

1.5. Спортове с участие на животни

От древни времена животните са неизменна част от нашия живот, като след тяхното опитомяване и одомашняване е дошъл момент, в който да бъде извлечена практическа полза от силата и издръжливостта им, а именно – включването им в спортните дейности на хората. Така са били създадени спортове като *скиджоринг* (чеш. *skijöring, skijoring*) или *дог пулинг* (чеш. *dog pulling*) (спорт, популярен в Северна Америка и скандинавските страни, при който скиорът се тегли от кон или куче); *пушбол* (чеш. *pushball*) (забавна спортна игра, включваща яздене на коне, при която те бутат с гърдите си много голяма топка) и др.

1.6. Нови спортни занимания с основна цел развлечение

Естествено е, че в почти всички спортове може да се открие развлекателен елемент – това все пак е една от функциите на спортните занимания като цяло – да забавляват и състезателите, и публиката. Когато обаче става дума за професионално състезание със солиден финансов стимул и възможност за развитие в дадена дисциплина, забавната част остава на заден план.

Има обаче доста занимания със спортен характер, чиято основна функция е развлекателната: бълг. *зорбинг*, чеш. *zorbing, zorbování* (търкаляне на специална прозрачна надуваема топка (*зорб*) по хълм или друга наклонена повърхност, като за целта човек влиза вътре в топката); бълг. *чиърлийдинг*, чеш. *cheerleading* (съревнование между мажоретни състави); бълг. *сноу тюбинг, сноу-тюбинг, сноутюбинг*, чеш. *snowtubing, sněžový člun* (спускане по снежна писта върху специален цветен надуваем дюшек); бълг. *фуутбаг, хек*, чеш. *footbag* (жонглиране само с крака с малка мека вълнена топка, пълна с мъниста); бълг. *маунтинбординг*, чеш. *mountainboarding* (каране на дъска с четири гумени колела в пресечена местност); бълг. *пейнтбол*, чеш. *paintball*.

1.7. Системи за поддържане на добра физическа форма и тонус

Все по-голяма популярност в съвременността придобиват различни видове системи за поддържане на добра физическа форма и тонус. В тях обикновено се съчетават разнообразни техники и елементи от гимнастиката, танците, някои бойни изкуства, йогата и др.

Към разглежданата тематична група се отнасят названия като бълг. *спининг*, чеш. *spinning*; бълг. *шейпинг*, чеш. *šejping, shaping* (система за поддържане на физическата форма, съчетаваща елементи от аеробика, хореография и бодибилдинг); бълг. *зумба*, чеш. *zumba* (физическа програма, която съчетава елементи на танци, аеробика и фитнес); бълг. *тае-бо*, *тае бо*, чеш. *taebo*; бълг. *бодуърк*, чеш. *body work*; бълг. *пилатес*, чеш. *pilates* (система от гимнастически упражнения, която съдържа елементи от йога и балет и е насочена към развиване на гъвкавост и сила на цялото тяло, без да се цели натрупване на мускулна маса); бълг. *моделтика* (създадена от българска треньорка спортна програма, която съчетава различни видове танци с аеробни упражнения и упражнения на земя). Тук се отнасят и цяла група названия, означаващи разновидности на аеробиката: бълг. *аквааеробика*, *велоаеробика*, *степаеробика* и др.; чеш. *akvaerobik, aquaerobik, stepaerobik* и др.

1.8. Спортове с елементи на шоу и зрелищност

Заниманията със спортен характер освен забавни могат да бъдат и зрелищни. Спортите с елементи на спектакъл, на зрелищност често са хибридни – включват различни елементи от познати спортове. Примери за атрактивни за наблюдаване от зрителя спортове са бълг. *мотобол*, чеш. *motobal*; бълг. *велобол*, чеш. *kolová*; бълг. *сламбол*, чеш. *slamball* (разновидност на баскетбола, при която на полето има по четири батута пред всеки кош, а около игрището има обезопасителни елементи); бълг. *ролер футбол*, чеш. *roller soccer, inline koraná* (футбол с ролери); бълг. *босабол*, чеш. *bossaball* (спорт, комбиниращ елементи на гимнастика, футбол и волейбол, при който два отбора от по четирима или петима играчи се състезават в надуваемо поле, оборудвано с мрежа и два трамплина); бълг. *акробатичен рокендрол*, чеш. *akrobatický rock and roll* (състезателен танц, който съчетава танцувални движения на ритмична музика с акробатични елементи).

1.9. Параолимпийски спортове

Тук се отнасят обикновено някои разновидности на познати спортове, пригодени за упражняване от хора с увреждания: бълг. *баскетбол с инвалидни колички*, чеш. *basketbal na vozíku*; бълг. *фехтовка с инвалидни колички*, чеш. *šert na vozíku*; бълг. *тенис с инвалидни колички*, чеш. *tenis na vozíku*; бълг. *параолимпийски футбол*, чеш. *paralympijský fotbal*; бълг. *параолимпийски волейбол*, *ситинг волейбол*, чеш. *volejbal v sedě, sitting volejbal*; бълг. *голбал*, *голбол*, чеш. *goalball*.

1.10. Хибридни спортове

Това са нови спортове, при които се комбинират състезания от няколко спортни дисциплини. Така например *шахбокът* (чеш. *šachbox*) включва редване на шахматни партии с боксови мачове; *дуатлонът* (чеш. *duatlon*) е спортно състезание, съчетаващо дисциплините бягане и колоездене; *летният биатлон* (чеш. *letní biatlon*) представлява спортна дисциплина, която включва стрелба с пушка и бягане или каране на планински бегач; при *арчибиатлона* се комбинират ски бягане и стрелба с лък.

1.11. Киберспорт

Съвсем нова тематична област формират игровите занимания, при които се използват компютърни технологии, моделиращи виртуално пространство, където се провежда състезанието. Разбира се, отнасянето на компютърните игри към спортната дейност е донякъде условно, но, както се изтъква в специализирани публикации, обособяването на тези занимания като спорт се мотивира от техния състезателен характер, наличието на специални правила в отделните дисциплини, използването на интелектуалния потенциал на участниците, провеждането на предварителна подготовка и др.² Отделните дисциплини в киберспорта носят названията на съответните компютърни игри, т.е. представляват част от ономастичното пространство, във връзка с което изискват специално проучване, излизащо извън рамките на представяното изследване.

Тематичната група **Видове спортове и спортни игри** е най-многочислена и в двата разглеждани езика. Нейното попълване в съвременния период става по няколко основни начина: чрез заемане на думи от чужди езици, чрез създаване на поликомпонентни названия, чрез словообразуване или (в редки случаи) чрез семантична деривация по чужд модел.

Най-голям дял в тази тематична група както в български, така и в чешки имат заемките³. Източник на заемането е най-вече английският език (бълг. *ка-нонинг*, *сандбординг*, *кайтсърфинг*, *маунтинбординг*, *фуутбаг*, *дог пулинг*, *каланетика*; чеш. *snowtubing*, *pushball*, *dog pulling*, *zorbing*, *footbag*, *kalanetika* и редица други), в по-редки случаи и някои други западноевропейски езици: норвежки (бълг. *скиджоринг*, чеш. *skijöring*, *skijoring*), френски (бълг. *петанка*; чеш. *pétanque*), португалски (бълг. *капоейра*, чеш. *capoeira*), холандски (бълг. *корфбол*, чеш. *korfbal*). Заемат се както лексеми, така и (в по-редки случаи) абривиатури, срв. бълг. *ММА*, чеш. *ММА*.

С посредничеството най-вече на английския език навлизат редица заемки от източните езици: корейски (бълг. *таекуондо*, *таебо*, чеш. *taekwondo*, *taebo*), китайски (бълг. *ушу*, чеш. *wu-šu*, *wushu*; бълг. *тай чи*, чеш. *tai či*, *tchaj ti*), японски (бълг. *сумо*, чеш. *sumo*, *sumó*), тайски (бълг. *муай тай*, чеш. *muay thai*), малайски (бълг. *бънджи*, чеш. *bungee jumping*, *bungy jumping*).

² <http://www.team-empire.org/>

³ Въпросът за адаптацията на новата заета лексика от областта на спорта в български и чешки е разгледан в друго изследване (Колев 2014), поради което тук няма да бъде засяган. За български по този въпрос вж. също Георгиева 2014 и (в съпоставка с немски) Танева 2011.

Поради широкото международно разпространение на по-голямата част от новите спортове тяхното название прониква в сходна форма едновременно в различни езици. Ето защо повечето от новите заемки (предимно англицизми), назоваващи видове спорт и спортни дисциплини, са по същество интернационализми (Колковска, Благоева 2012). Това важи до голяма степен и за названията на етноспецифични спортове като шотокан, ушу, муай тай и под., които вече са популярни в цял свят. Тези названия навлизат в българския и в чешкия език първоначално като екзотизми, но бързо губят екзотичния си характер, т.е. претърпяват деекзотизация поради актуализирането на означаваната от тях реалия (спортна дисциплина) и за родната социокултурна среда (Благоева 2015). Характерно е, че интернационално разпространение може да придобият и някои изкуствено създадени названия като *зорбинг*, *зумба* (образувано по аналогия с *gumba*), *кронум*, *босабол* (от португалски *bossa* и английски *ball*) и др.

Значително място в разглежданата тематична група заемат поликомпонентните названия като бълг. *спортно катерене*, *ски алпинизъм*, *летен биатлон*, *ситинг волейбол*, *параолимпийски волейбол*, *плажен волейбол*, *баскетбол с инвалидни колички*, *драконови лодки*; чеш. *plážová házená*, *dračí lodě*, *motorový paragliding*, *sněžový člun* и др. Немалка част от тях са навлезли в българския и чешкия език по пътя на калкирането и представляват калки или полукалки (основно от английски) (вж. по-подробно Благоева 2005).

Както в български, така и в чешки словообразуването като начин за попълване на разглежданата тематична група е по-слабо застъпено. В български се откриват композити като *мотопарапланеризъм*, *акропарапланеризъм*, *акропараглайдинг*. Изкуствено е създадена думата *модетика* (от *модус* + завършек *-етика*, какъвто присъства и в някои заемки като *каланетика*). В чешки словообразователен неологизъм е съществителното *plážovka*, което е универбат от съставното название *plážová házená*.

Неосемантизация се наблюдава в изолирани случаи, срв. бълг. *родео* (ново значение 'свободен стил в слаклайна', което е семантична калка от английски).

2. ТЕМАТИЧНА ГРУПА ЛИЦА, УПРАЖНЯВАЩИ ОПРЕДЕЛЕН СПОРТ

В съвременния период и в двата разглеждани езика активно навлизат нови названия за професионални състезатели в дадена спортна дисциплина, както и названия за лица, които практикуват дадена спортна дейност за развлечение и поддържане на добра физическа форма. В анализирания корпус с неологична лексика тематичната група **Лица, упражняващи съответен спорт** заема второ място по численост.

2.1. Лица мъже

Мъжкородовите названия за лица, упражняващи съответен спорт, са два типа:

а) заемки от западни езици, срв. бълг. *скейтър*, *фрийранър*, *офроудър*, *байкър*, *скайдайвър*, *слаклайнер* (*слакер*), *бейсджъмпер*; чеш. *skater*, *freerunner*, *biker*, *skydiver* (от английски); бълг. *трасьор*, чеш. *traceur* (от френски);

б) словообразователни неологизми (срв. бълг. *паркурист, тайчист, рафтаджия, акропилот, акропарапланерист*; чеш. *skikrosista, offroadář, stěnolezec*).

Словообразователните неологизми в тази тематична група са производни имена от типа *nomina agentis*. Суфиксалните производни от този тип са десубстантивни образувания, които назовават деятел в зависимост от спорта, който се упражнява (срв. бълг. *сумист, паркурист, пейнтболист*; чеш. *futsalista, fitnessák*), или в зависимост от обекта на действие (инвентара, който се използва, например спортен уред, екипировка и под.) (срв. бълг. *бордист, кайтсърфист*; чеш. *skateboardista, inlajnista, carverista*) (Аврамова 2003: 76-77). В първия случай произвеждаща основа са съществителни имена, означаващи видове спорт и спортни дисциплини, а във втория – названия на спортни уреди, части от екипировка и под.

Най-активно използваните словообразователни средства при афиксалните деривати от разглеждания тип са суфиксите *-ист, -ец, -джия* в български (срв. *бодибордист, сноубордист, паркурист, маунтинбордист, еме-ец, шорттрекаджия, рафтаджия*) и *-ista, -ák, -ař, -ér* в чешки (срв. *taičista, skikrosista, fitnessák, skikrosař, kolečkář, off-roadista (offroadista, off-roadista), prezentér*). Тези суфикси се отнасят към най-продуктивните форманти в съвременните словообразователни процеси в кръга на *nomina agentis* (Аврамова 2003). В научната литература дериватите със суфикси *-джия* в български и *-ák* в чешки обикновено се разглеждат като названия, принадлежащи към разговорната реч (Аврамова 2003). Както посочва Цв. Георгиева обаче, може да се каже, че при *-джия* в последно време „се наблюдава процес на стилистична неутрализация“ (Георгиева 2014: 412).

По-слабо застъпено е образуването на нови съставни названия, срв. бълг. *ски алпинист*.

2.2. Лица жени

Естествено е спортът, възникнал в Античността като физическо съревнование между мъже, да бъде и до днес практикуван главно от силния пол. Въпреки че в наши дни все по-голям процент от жените се посвещават на физическата активност, силовият спорт (поне засега) си остава преимуществено мъжка територия. Същевременно обаче развитието и популяризирането на спортните занимания днес водят до по-широкото включване на жените като равноправни на мъжете дори и в смятаните по презумпция за изцяло мъжки спортове (културизъм, бокс, тежка атлетика и т.н.). Може да се каже, че еманципацията на жените е на дневен ред и в спорта – жените се стремят да се изравнят с мъжете в спортните им постижения.

Това е един от факторите, които определят засиленото производство на нови названия за лица жени, практикуващи даден спорт професионално или за развлечение. Тези названия се образуват чрез деривацията от съответните мъжкородови имена със суфикси *-к(а)* в български и *-k(a)*, в чешки (Аврамова 2003, за български вж. също Танева 2011, Георгиева 2014, Сумрова 2015), срв.: *сноубордист > сноубордистка, скейтбордист > скейтбордистка, скуошист > скуошистка, софтболист > софтболистка, сумист > сумистка*,

тайчист > *тайчистка*, *хърделист* > *хърделистка*; чеш. *fitnesák* > *fitnesačka*, *lakrosista* > *lakrosistka*, *pákař* > *pákařka*, *paraglider* > *paragliderka*, *pétanquista* > *pétanquistka*, *prezenter* > *prezenterka* ('жена фитнес инструктор'), *snowboardista* > *snowboardistka*, *softbalista* > *softbalistka*, *trojskokan* > *trojskokanka* (състезателка по троен скок), *wakeboardista* > *wakeboardistka*.

Особено активно е производството на такива нови названия в чешкия език, за който е характерно, че феминативи се образуват от почти всяко мъжколично съществително, те лесно се налагат в узуса и бързо придобиват нормативен характер.

3. ТЕМАТИЧНА ГРУПА СПОРТЕН ИНВЕНТАР

Уредите са неизменна част от спортните занимания още от древността. В някои от съвременните спортове (например кайтсърфинг, скайдайвинг, флайбординг, бодибилдинг и пр.) те заемат ключово място, тъй като без тях не би било възможно да се упражнява даденият спорт изобщо. Професионалното упражняване на спортна дисциплина със състезателен характер изисква условия и екипировка, които невинаги са задължителни при спортни занимания с цел забавление или тонус.

С появата на нови спортни дисциплини възникват и много нови уреди, необходими за тяхното практикуване. Техните названия в български и чешки са основно заети съществителни имена (главно англицизми): бълг. *спинер*, *степер*, *фитбол*, *уейкборд*, *бодиборд*, *аероборд*, *бодибар*, *кайтсърф*, *моноски*, *скимборд*, *ролери*, *дъмбел*, *зорб* (от изкуствено създадената в новозеландския вариант на английски дума *zorb*), *сплитборд*, *флайборд*, *уингсют* 'специален костюм с прикачен на гърба парашут, използван при скокове от голяма височина', *фетбайк*; чеш. *spinner*, *fitball*, *wakeboard*, *splitboard*, *monoski*, *mountainboard*, *sandboard*, *skeleton*, *skimboard*, *wake*, *wakeboard* и др. Словообразователните неологизми са слабо представени, срв. бълг. *лежанка*, *кростренажор*, чеш. *cyklotrenažér*.

4. ТЕМАТИЧНА ГРУПА МЕСТА ЗА УПРАЖНЯВАНЕ НА СПОРТНИ ЗАНИМАНИЯ

Освен специални уреди заниманията със спорт (в повечето случаи) изискват и обособени места и терени, на които да бъдат практикувани. Това е задължително условие и за нови спортове като босабол, сноуборд, футзал и др.

Към разглежданата тематична група условно отнасяме не само названията на специални места и терени за упражняване на даден спорт, но и техни части, настилки и под.

И тук преобладават заетите съществителни имена, основно англицизми или заемки от източни езици: бълг. *фън парк*, *скейтпарк*, *халфпайп*, *тартан*, *татами*; чеш. *funpark*, *tartan*, *zorb*, *autospeedway* и др. Представени са и съставни названия като *фитнес клуб*, *писта за спидуей*.

5. ТЕМАТИЧНА ГРУПА

ЧАСТИ НА СПОРТНИ ИГРИ, ИГРОВИ ПОЛОЖЕНИЯ, ДВИЖЕНИЯ И ДР.

В тази доста разнородна тематична група условно обединяваме различни названия, свързани със съответен спорт или спортна дейност, като части на спортни игри: *енд* (в кърлинг), *ининг* (в бейзбола); движения, положения, фигури и под. (бълг. *топспин*, *ипон*, *слайд*, *рън*, *инфинити тъмблинг* 'вид фигура с висока степен на сложност във въздушната акробатика'); чеш. *topspin*, *irron*, *slide*, *flip*⁴. Тези названия в повечето случаи имат тясноспециален (терминологичен) характер или са професионализми. Те се употребяват предимно в ограничени кръгове от специалисти или активно практикуващи дадения спорт, но (за разлика например от названията на видове спорт) не са известни на по-широки кръгове от носителите на езика.

И тук преобладават заетите съществителни, рядко срещани са словообразователните неологизми, срв. чеш. *dvojchyba* 'двойна грешка', или семантичните неологизми, срв. бълг. *трик* 'акробатичен елемент, фигура в някои екстремни спортове (като въздушна акробатика, слаклайн и др.)'.

* * *

От направения преглед става ясно, че появата на огромен брой нови спортове (и разновидности на вече познати спортни дисциплини), на слабо известни или напълно непознати в миналото места и уреди, свързани със спортни занимания, води до значително количествено разширяване и качествено обогатяване на спортната лексика и в двата езика. Активно се попълва съставът на съществуващите тематични групи в тази лексикална микросистема. Същевременно с това се оформят и съвсем нови тематични области като **екстремни спортове, киберспорт, параолимпийски спортове**. Преобладаващата част от новата спортна лексика е субстантивна: названия на спортове, названия на лица, практикуващи спортове, названия на предмети (спортен инвентар) и пр.

Основният начин за обогатяване на спортната лексика както в български, така и в чешки е заемането от други езици, тъй като новите спортове обикновено идват заедно с названието, което са получили в езика източник, както и с целия набор от възникналите в този език терминологични номинации, професионализми и пр., означаващи свързаните със съответния спорт лица, предмети и явления. Най-значителен дял имат англицизмите. Слабо застъпено е заемането от други западноевропейски езици. Представени са и заемки от някои азиатски езици (японски, китайски, корейски, тайски и др.).

Причините за иновациите в лексикалната микросистема на спортната лексика са преди всичко екстралингвистични и са свързани с необходимостта от назоваване на нововъзникнали явления (спортове, спортен инвентар, места за практикуване на дадени спортове, лица, упражняващи тези спортове, и пр.). В някои случаи чрез новите номинации се преназовават познати и в предишен период денотати. Неологизмите, чрез които се извършва преназовава-

⁴ Редица примери за такива нови названия в спортната лексика в чешки (основно англицизми) привежда З. Тиха (Тиха 2005).

нето, конкурират (и показват тенденция да изтласкат) вече съществуващи в езика названия. Това важи например за заемките от английски *бодибилдинг*, *скайдайвинг*, *армрестлинг*, *шорттрек*, *хърдели* в български и *bodybuilding*, *skydiving*, *armwrestling*, *short track*, *hurdles* в чешки, които все по-широко се употребяват вместо съответните познати названия *културизъм*, *парашутизъм*, *канадска борба*, *бързо пързалане с кънки*, *препятствия* и *kulturistika*, *parašutismus*, *kanadský zápas (přetlačování rukou)*. Причините за това може да се търсят в действието на общоезиковата тенденция към интернационализация, както и в налагащите се в съвременния период езикови предпочитания. Представена е и противоположната на интернационализацията тенденция – към национализация. Една от нейните прояви е свързана с образуването на (пълни или частични) домашни съответствия на заетите названия, срв. например в български *планинско колоездене* срещу *маунтинбайкинг*, в чешки *sněhový člun* срещу *snowtubing*, *vrtulníkové lyžování* срещу *heliskiing*, *nebeský surfing* срещу *skysurfing*.

Наблюдаваните неологизационни процеси в български и чешки показват значително сходство най-вече поради интернационализационните тенденции, които в областта на спортната лексика са подчертано силно изразени.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамова 2003:** Аврамова, Цв. Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на ХХ век. София: Heron Press, 2003. 259 с.
- Благоева 2005:** Благоева, Д. Аспекти на калкирането в най-новия период от развитието на българския език. София: Галик, 2005.
- Благоева 2015:** Благоева, Д. Особености на новата екзотична лексика в българския език. – Български език, 2015, № 2, с. 23–35.
- Георгиева 2014:** Георгиева, Цв. Нова лексика от областта на спорта в българския език. – In: Štefan Peciar a moderná lexikografia. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2014, s. 404–417.
- Колев 2015а:** Колев, Д. Наблюдения върху новата лексика от областта на спорта в българския и чешкия език. – В: Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, 2015, с. 87–92.
- Колев 2015б:** Колев, Д. Морфологична адаптация на новата заета лексика от областта на спорта в български и чешки. – Българска реч, 2015, № 2, с. 21–27.
- Колковска, Благоева 2012:** Колковска, С., Д. Благоева. Интернационализация на новата лексика (върху материал от българския език). – In: Specyfika leksyki i słowotwórstwa w językach słowiańskich. Prace Slawistyczne 136. Warszawa: SOW, 2012, s. 83–106.
- РНДБЕ 2010:** Пернишка, Е., Д. Благоева, С. Колковска. Речник на новите думи в българския език. София: Наука и изкуство, 2010.
- Сумрова 2015:** Сумрова, В. Новите феминални названия в българския език. Дисертация. София, 2015.
- Танева 2011:** Taneva, I. Neuer Sportwortschatz in der deutschen und in der bulgarischen Gegenwartssprache. – Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Т. 49, кн. 1, сб. Българска филология. Пловдив, 2011, с. 324–333.
- Тиха 2005:** Tichá, Z. Internacionalizmy a slang. – In: VARIA. XII. Zborník materiálov z XII. kolokvia mladých jazykovedcov (Modra-Piesok 4.–6.12.2002). Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2005, s. 29–36.